

Nelegální práce a pracovní migrace v sektoru dlouhodobé péče

To, že sektor dlouhodobé péče zažívá nedostatek zaměstnanců ve většině zemích OECD, tj. i v Evropě, je známá věc. I z tohoto důvodu je veliký tlak na pracovní migraci, což otevírá rozličné otázky, jako jsou překážky uznávání kvalifikací, etická dilemata (brain drain), jazykové a kulturní bariéry – zejména v případě migrace ze třetích zemí apod. Dalším, ne tolik akcentovaným fenoménem je ale i nelegální práce nebo práce a zaměstnávání na úrovni šedé ekonomiky. Na toto se mimo jiné poslední dobou zaměřila ELA (European Labour Authority), která vydala v dubnu tohoto roku analytickou zprávu: Sektor dlouhodobé péče – mobilita pracovní síly a problémy s vymáháním práva.

■ **Text: Ing. Jiří Horecký, Ph.D., MSc., MBA,**
prezident Asociace poskytovatelů
sociálních služeb ČR, Unie
zaměstnavatelských svazů ČR
a European Ageing Network

» Co je to vlastně ELA?

Evropský orgán pro pracovní záležitosti (ELA) je agentura Evropské unie založená v roce 2019. Jejím cílem je podporovat spravedlivou pracovní mobilitu v EU a zajišťovat správné uplatňování evropských pravidel v oblasti zaměstnanosti a sociálního zabezpečení. ELA, jejíž sídlo se nachází v Bratislavě, pomáhá zaměstnancům, zaměstnavatelům i státním institucím orientovat se v pravidlech týkajících se práce v jiném členském státě EU. Zaměřuje se například na oblast vysílání pracovníků, přeshraniční zaměstnávání nebo koordinaci sociálního zabezpečení.

Důležitou součástí činnosti agentury je spolupráce národních úřadů a inspektorátů práce. ELA podporuje společné kontroly zaměřené na nelegální práci, porušování pracovních podmínek nebo sociálního dumpingu. Současně pomáhá zlepšovat výměnu informací mezi členskými státy a může působit jako mediátor při přeshraničních sporech. ELA tak přispívá k tomu, aby volný pohyb pracovníků v EU fungoval transparentně, efektivně a v souladu s evropskou legislativou.

» Šedá ekonomika a „live-in carers“

Největší problém šedé ekonomiky či nelegálního (nebo seminelegálního) zaměstnávání představují tzv. live-in carers. Jedná se o pracovníky, kteří žijí přímo v domácnosti klienta a poskytují mu dlouhodo-

bou každodenní podporu a péči. Nejčastěji pečují o seniory, osoby se zdravotním postižením nebo lidi s chronickým onemocněním, kteří chtějí zůstat ve svém přirozeném domácím prostředí místo pobytu v pobytových sociálních nebo zdravotních službách. Pomáhají s osobní hygienou, přípravou stravy, podáváním léků, úklidem, nákupy i doprovodem k lékaři.

Tento model péče je typický zejména pro Německo, Rakousko, Itálii, Maltu, Španělsko nebo Švýcarsko, kde je vysoká poptávka po domácí péči v souvislosti se stárnutím populace a nedostatkem pracovníků v sociálních službách. Významnou část pracovníků tvoří ženy ze střední a východní Evropy, například ze Slovenska, Rumunska, Polska nebo Bulharska.

Systém live-in care však přináší i řadu problémů. Často bývá kritizován kvůli dlouhé pracovní době, nejasnému oddělení práce a osobního času či riziku porušování pracovních práv. Pečující pracovníci mohou čelit sociální izolaci, psychické zátěži nebo nejistým pracovním podmínkám. Problematikou bývá také kontrola kvality péče a rozdílná legislativa mezi jednotlivými státy EU.

» A co nám přináší nová zpráva ELA?

Sektor dlouhodobé péče (LTC) je pilířem sociálně-tržní ekonomiky EU a přímo poskytuje nezbytnou podporu starším lidem a osobám se zdravotním postižením. Tento sektor se vyznačuje významným zastoupením mobilních pracovníků z EU a pracovníků z třetích zemí. V důsledku demografického stárnutí čelí tento sektor rostoucí poptávce jak po pečovatelských službách, tak po pracovnících.

V roce 2024 bylo v EU-27 zaměstnáno více než 3,2 milionu pracovníků v sektoru dlouhodobé péče (v celém sektoru sociálních služeb je to pak cca 10 milionů pracovníků), což představuje přibližně 1,6 % celkové zaměstnanosti. Sektor dlouhodobé péče se významně opírá o ženy a starší pracovníky. Ženy tvoří více než 86 % pracovníků v dlouhodobé péči. Stárnoucí pracovní síla – více než 40 % pracovníků v sektoru dlouhodobé péče je ve věku 50 let a více – v kombinaci s předpokládaným nárůstem podílu závislých osob o více než 41 % v letech 2022 a 2040 vyvolává důležité otázky ohledně dlouhodobé udržitelnosti stávajících systémů péče.

Mobilní pracovníci z EU/EFTA¹ a pracovníci z třetích zemí hrají v tomto odvětví stále důležitější roli a v roce 2024 budou tvořit téměř 14 % pracovní síly. Jejich zastoupení je ještě silnější ve skupině pracovníků v domácí osobní péči; v roce 2024 tvořili téměř jednu čtvrtinu všech pracovníků v domácí osobní péči.

Pracovní podmínky v odvětví dlouhodobé péče jsou i nadále charakterizovány přetrvávajícími strukturálními problémy, zejména pokud jde o mzdy, pracovní dobu a organizaci práce. Přirozeně je situace rozdílná v jednotlivých evropských zemích.

Úroveň mezd je systematicky nižší než národní průměr; v polovině členských států dosahuje průměrná hodinová mzda v odvětví dlouhodobé péče přibližně 80 % nebo méně průměrné hodinové mzdy v ostatních odvětvích hospodářství. Například bulharští pracovníci v sektoru dlouhodobé péče vydělávali přibližně 64 % průměrného hrubého hodinového výdělku pracovníků v jiných odvětvích bulharského hospodářství. Kromě nízkých mezd jsou v tomto sektoru rozšířené dlouhé a nepravdělné pracovní doby, zejména v zařízeních s ubytováním. V roce 2024 pracovali pečovatelé přímo zaměstnaní v domácnostech v EU-27 v průměru 44,3 hodiny týdně, což výrazně převyšuje průměr v celkové ekonomice. Nestandardní pracovní doba je obzvláště rozšířená mezi mobilními pracovníky.

Sektor dlouhodobé péče se stále více opírá o nestandardní smluvní vztahy, jako je práce na částečný úvazek, dočasné smlou-

vy a různé formy samostatné výdělečné činnosti. V EU-27 bylo 40,3% pracovníků v dlouhodobé péči zaměstnáno na základě smluv o práci na částečný úvazek. Tento typ smluvního vztahu má obzvláště vysoký podíl v Rakousku, Belgii, Nizozemsku a Norsku. Dočasné smlouvy jsou v sektoru dlouhodobé péče také častější, přičemž téměř 16% pracovníků v dlouhodobé péči uvádí, že pracuje na základě smlouvy na dobu určitou, ve srovnání s 10,7% v celkové ekonomice.

Naopak samostatná výdělečná činnost (v některých zemích, jako je např. ČR, zakázaná) se zdá být méně rozšířená, pouze 1,6% pracovníků v dlouhodobé péči je samostatně výdělečně činných. Mobilní pracovníci z EU/EFTA a pracovníci ze třetích zemí, zejména ti, kteří pracují v rámci péče s ubytováním a domácí péče, jsou často zaměstnáni na základě atypických nebo nejistých smluv, včetně případů fiktivního samostatného výdělečného podnikání a nehlášené práce. Neregistrované zaměstnání zůstává přetrvávajícím rysem tohoto odvětví, zejména v domácím prostředí, částečně v důsledku vysokých nákladů na formální pečovatelské služby a slabé úrovně

vymáhání práva. Tyto praktiky často vedou k mezerám v sociálním zabezpečení, což omezuje přístup k nemocenským dávkám, pojištění v nezaměstnanosti a nárokům na důchod.

► Budoucnost zaměstnanosti v dlouhodobé péči

Očekává se, že poptávka po pracovnících v oblasti dlouhodobé péče do roku 2040 výrazně vzroste, a to v důsledku 25% nárůstu početnosti obyvatel ve věku 65 let a více a 44% nárůstu počtu osob ve věku 80 let a více v EU-27. Navzdory tomuto rostoucímu významu se odvětví dosud dostávalo jen omezené pozornosti ze strany veřejných orgánů odpovědných za prosazování pracovněprávních předpisů a předpisů v oblasti sociálního zabezpečení. Tyto orgány obvykle nadále čelí značným výzvám při prosazování pravidel mobility pracovníků a koordinace sociálního zabezpečení v tomto odvětví. V mnoha členských státech jsou roční inspekce organizací v sektoru péče stále relativně vzácné, přičemž tyto subjekty tvoří méně než 1% všech subjektů kontrolovaných orgány práce. Nicméně orgány v některých členských státech provádějí

pravidelné inspekce kvality péče v domácím prostředí. Tyto návštěvy mohou být potenciálně klíčové pro identifikaci případů závažných porušení pracovního práva a upoutání pozornosti orgánů práce na tyto případy.

Složitost řetězců subdodávek a více stranických ujednání zahrnujících zprostředkovatele ještě více komplikuje vymezení odpovědnosti. Nehlášená práce je rozšířená, zejména mezi mobilními pracovníky v oblasti domácí péče. V širším odvětví osobních a domácích služeb se odhaduje, že v roce 2021 pracovalo v EU nehlášeně nejméně 6,8 milionu lidí. Zpráva ELA z roku 2021 o odvětví osobních a domácích služeb odhaduje, že podíl nehlášené práce v odvětví péče představuje přibližně 35% zaměstnanosti v tomto odvětví.

Navzdory všem současným problémům, ale i budoucím hrozbám či výzvám se sektoru dlouhodobé péče stále nevěnuje dostatečná pozornost. Ačkoliv se evropské instituce poslední roky snaží více akcentovat tento sektor, právě ve spojitosti s budoucími možnými problémy, jednotlivé členské státy a jejich vlády k možným reformám či řešením přistupují spíše vlažně.

¹ European Free Trade Association (Evropské sdružení volného obchodu – ESVO) je mezinárodní organizace založená v roce 1960, která podporuje volný obchod a ekonomickou integraci mezi svými členskými státy (Islandem, Norskem, Lichtenštejnem a Švýcarskem).

INZERCE

VYRÁBÍME PRO VÁS V ČESKU UŽ 35 LET

Děkujeme, že si vybíráte naši **prádelenskou techniku**.
Vaše přízeň je důvodem, proč tu můžeme být už 35 let.

Primus® by Alliance Laundry Systems

Leading performance for 35 years in Příbor, Czech republic
35
1991 - 2026
www.primuslaundry.cz